

V dějinách evropských literatur se obecně soudí, že v období tzv. národního obrození došlo k formování nebo dotvoření národních literatur jako značně stabilního systému. Současně s formováním novodobých národních celků a jejich literatur a kultur vznikly výraznější hranice mezi jednotlivými národními literaturami. Národní specifičnost literatury není ovšem jednou provždy daná historická kvalita. Mění se současně s historicky se měnící realitou. Jinou národní specifičnost měly tedy jednotlivé slovanské literatury např. v národně obrozeniském období, jinou mezi dvěma světovými válkami a jinou po roce 1945. Česká, slovenská nebo makedonská literární historie například musela po roce 1918 nebo po roce 1945 přehodnotit existující čechoslovakistické nebo bulharistické literární koncepce.

Také naše dnešní chápání minulosti, národních literárních a obecně kulturních tradic je stále ještě zatíženo mnoha prvky buržoazního nacionalismu, dogmatismu a schematismu a trpí často tradicionalismem i romantizujícími názory. Patrně proto se v posledních letech znovu objevila otázka, co to je národní literatura. Mnozí badatelé jsou toho názoru, že národní literatura je pouze ta literatura, která je psána jazykem národním a příslušníky téhož národa. Jenže kritérium jazyka a národnosti pro příslušnost k celku národní literatury není ani nezbytnou, ani postačující podmínkou.

Z teoretického hlediska mohou existovat (a také ve skutečnosti existují) díla napsaná v národním jazyce, ale nepatřící do téhož celku národní literatury. A naopak, existují díla napsaná jiným než národním jazykem, avšak patřící do národní literatury. To znamená, že „jazyk a národní (státní) příslušnost není dostačujícím argumentem pro příslušnost k národní literatuře: a to ani ve smyslu pozitivním, ani negativním“ — jak správně píše P. Vašák.¹

V mimoevropském, evropském a konkrétně pak v balkánském literárním procesu se v průběhu staletí setkáváme s řadou autorů nebo děl, s nimiž si často nevíme (nebo nechceme vědět) rady, do kterých dějin národní literatury je máme zařadit. Jsou to obvykle takoví autoři, kteří napsali svá díla (buď všechna nebo jejich část) jiným jazykem než bylo běžné pro dané národní teritorium² nebo kteří žili v různých sociokulturních prostředích a svá díla psali záměrně jazykem toho národního celku, na jehož teritoriu rozvíjeli svou literární, osvětovou, kulturní nebo politickou činnost. V takových případech se nám díla a autoři i jejich činnost obecně kulturní nebo politická ukáží přinejmenším ve dvou perspektivách: ve vnitřním procesu dané národní literatury a v perspektivě interetnické.

¹ Vašák, P.: *Pojem národní literatury (Jazyk autora, textu, funkce a příjemce)*, Česká literatura, 29, 1981, s. 445—462.

² *Tamtéž*, s. 445.

Přítom místo, které takovým tvůrcům (dílům) náleží v hierarchii hodnot národní literatury, nemusí být vždy totožné s místem v internetnickém smyslu. V takových případech není rozhodující jazyk díla, nýbrž *funkce textu*, který vznikl v určitém kulturně historickém kontextu a za určitých historických podmínek. „Dílo z nich vychází a k nim se obrací“ — říká P. Vašák. „Autor predikuje účinek díla na společenské souvislosti, za nichž text díla vzniká.“³

Z komunikačního schématu *autor—text—příjemce* je patrné, že autor adresuje svůj text potenciálnímu čtenáři a že k tomu, aby čtenáři sdělil obsah svého textu, hledá pochopitelně nejpřirozenější a nejlepší komunikační formu. To znamená, že textové sdělení napsané v určitém jazyce, hledá svého příjemce. Mohli bychom proto říci, že dílo nebo autora zařazujeme do dějin té nebo oné národní literatury (kultury) na základě určitého souboru vlastností, které ji vymezují a které jsou nezbytné pro existenci té které národní literatury.

Při studiu literárního kulturního vývoje států střední a jihovýchodní Evropy v období národního obrození bychom měli mít na zřeteli úlohu tzv. *exteritoriálních ideově kulturních styků a středisek* a také jevy *bilingvismu* nebo *polylingvismu*. Jsou to specifické rysy balkánského literárního procesu.

Z dějin evropské i světové literatury víme, že mnoho tvůrců v různých obdobích (na Balkáně fakticky do poloviny 20. století) psalo svá díla a vyjadřovalo své politické a umělecké názory ve dvou nebo několika jazycích. Přitom každý z nich rozhodoval o své činnosti v rámci toho nebo onoho národního (nacionálního) prostředí především podle toho, jaká byla ideově politická a kulturní situace i celková atmosféra. Tvorba takových a jim podobných literárních a kulturních tvůrců nejenže se obohacovala kulturními tradicemi několika národů, nýbrž také naopak tyto tvůrce svou činností a svým dílem přispěli k rozvoji jedné nebo několika národních literatur a kultur. V sovětské literární historii se v podobných případech mluví o autorech tzv. „společného typu“ (např. Grigorij Camblak). Domnívám se však, že termín *dvojdomý, mnohodomý autor*, který prosazuje slovenská literární věda, je přesnější a výstižnější.

Sovětský literární historik N. I. Konrad bystře poznamenává, že styčné plochy různých národností i jejich jazykové a jiné hranice bývaly ve středověku celkově neustálé a poněkud nejasné. „Proto díla středověké literatury“ — říká Konrad — „náležela současně nikoliv jedné, nýbrž několika národnostem Evropy.“⁴ Toto Konradovo tvrzení platí podle našeho názoru obecně a mohli bychom je doložit příklady z literatur slovanských národností 18. a 19. století, které měly různý vztah k faktorům „naše“ a „cizí“.

Přiznáme-li tzv. dvojdomost nebo mnohodomost tvůrcům, kteří psali svá díla v různých jazycích a působili v různých sociokulturních prostředích, věnujeme je tím do dějin dvou nebo několika národních literatur a národní literaturu toho kterého etnika pak do světového kulturního a společenského procesu. Takový metodologický přístup nám umožní nejen správně řešit otázky národní specifičnosti v různých historických vývojových fázích, nýbrž také zbavit se všech šovinistických a izolacionistických tendencí a prohloubit studium meziliterárních styků a vztahů také „vlastní“ národní literatury.

Naše teze o dvojdomosti nebo mnohodomosti tvůrců, o polyvalentnosti jejich činnosti a jejich díla nebo o jejich internetnicité bychom mohli doložit mnoha konkrétními příklady z dějin česko-slovenského nebo slovensko-maďarského literárního kontextu, dále z dějin například finsko-švédských, ukrajinsko-běloruských, ukrajinsko-ruských, bělorusko-polských, gruzínsko-ázerbájdžánských aj. literárních styků.⁵

Rajko Žinzifov (1839—1877), jehož básnické dílo je předmětem této práce, psal své verše i prózu v tzv. naddialektovém jazykovém modelu, jehož základ tvořily bulharsko-

³ *Tamtéž*. Viz též *týž: Metody určování autorství*, Praha 1980.

⁴ Konrad, N. I.: *Problemy sovremennogo sravnitel'nogo literaturoznaniia*, Izvestija AN SSSR, Otdělenije literatury i jazyka 18, Moskva 1959, s. 332.

⁵ Dorovskij, I.: *K metodologičeskim voprosam sravnitel'nogo izučeniia balkanskich literatur*, in: Rapports, co-rapports, communications Tchecoslovaques pour le IVe congrès de l'AIÉSEE, Prague 1979, s. 391—402; *týž: Otázky srovnávacího studia evropských literatur*, Prilozi-Contributions, IV/2, Skopje 1979, s. 51—66; *týž: K otázce formování národní kultury ve střední a jihovýchodní Evropě*, in: Hudba slovanských národů a její vliv na evropskou hudební kulturu, Brno 1981, s. 67—72; *týž: Otázky srovnávacího studia literatur střední a jihovýchodní Evropy*, SPFFBU, D 28, Brno 1981, s. 71—80.

-makedonské jazykové prvky ps přiměsí prvků ruských, srbských a církevněslovanských. Když však Zinzifov psal své publicistické a literární historické stati a články pro ruský tisk, psal je pak přímo rusky. Tyto jeho práce (stejně jako mnohé práce ostatních členů tzv. moskevských Bulharů) byly určeny především k tomu, aby u Rusů vzbudily zájem o porobené balkánské Slovany. Proto se domníváme, že Rajko Zinzifov je trojdomým autorem, patřící svým dílem jak do dějin makedonské a bulharské literatury, tak také do dějin ruské publicistiky.⁶

O životě a literární, publicistické a vědecké činnosti tohoto básníka, publicisty, historika literatury, překladatele a vlastence minulého století nemáme dosud bohužel ani v bulharské, ani v makedonské nebo ruské literární historii žádnou ucelenou monografii. Od jeho tvůrčích počátků až dodnes se v hodnocení jeho tvorby projevovaly značné protiklady, počínaje odmítavou recenzí L. Karavelova na jeho Nobobulharskou sbírku, přes vydání jeho díla v roce 1927, jeho výboru z díla v roce 1939 (1943) až po výbor z díla v roce 1969 a 1981.

Jestliže L. Karavelov⁷ odmítl Zinzifivovu poezii jako „neuměleckou“, pak Vasil D. Stojanov, žijící tenkrát v Praze, psal v našem odborném tisku o něm jako o jednom z nejtalentovanějších mladých básníků. „Zinzifov je velmi mladý a můžeme doufat, že se během doby stane známým bulharským básníkem, a to básníkem lyrickým ...“⁸

Bulharský literární historik B. Penev ve svých dějinách bulharské literatury píše, že Zinzifovovi patří v dějinách literatury „významné místo“ jen proto, že v jeho básnické tvorbě zazněly poprvé motivy utrpení lidu v Makedonii. Penev však podle našeho názoru zcela nesprávně odsoudil jeho tvorbu, když napsal, že je „jako básník zcela bezvýznamný“.⁹ Odmítl tak všechny pozitivní soudy, které o Zinzifovově tvorbě vyslovili např. N. V. Gerbel, K. Jireček, A. N. Pypin aj.¹⁰

Literární historik V. Velčev¹¹ řadí Zinzifova ke skupině prvních bulharských básníků — k N. Gerovovi, V. Drumevovi a D. Čintulovovi. Můžeme s ním však souhlasit pouze v tom, že uvedení tvůrci byli ruskými odchovanci a že všichni okusili působení ruské literatury a kultury. Čintulov a Gerov jsou skutečnými tvůrčími osobnostmi, které svým dílem posunuly dál vývoj bulharské poezie. Jenže v první polovině šedesátých let 19. století D. Čintulov nenapsal již žádné další verše, G. S. Rakovskij se po vydání svého „Lesního poutníka“ (1857) věnoval politické a veřejné činnosti, L. Karavelov začal své verše tisknout převážně až po roce 1869. To znamená, že bezprostředními současníky Rajka Zinzifova byli dva básníci — první makedonský básník Konstantin Miladinov a bulharský básník P. R. Slavejkov. Miladinov vycházel ve své skromné tvorbě z lidové slovesné tvorby stejně jako Zinzifov, který zpočátku pokračoval v tradicích svého bezprostředního předchůdce a současníka Miladinova a v tradicích tvorby G. S. Rakovského.¹²

Je zajímavé, že V. D. Stojanov řadil Zinzifova vedle Slavejkova, třebaže Zinzifov nedosahoval takových uměleckých kvalit ve svém díle jako Slavejkov. Dodejme však, že

⁶ Nikitin, S. A.: *Slavjanskije komitěty v Rossii v 1858—1876 godach*, Moskva 1960; viz též *Slovník spisovatelů. Bulharsko*. Zpracoval kolektiv autorů pod vedením Ivana Dorovského, Praha 1978, 471—472; *Slovník spisovatelů. Jugoslávie*. Zpracoval kolektiv autorů, odborný recenzent doc. dr. Miroslav Kvapil CSC., Praha 1979, s. 542; *Slovník slovanšých spisovatelů*. Zpracovali I. Dorovský, M. Mikulášek, J. Pelikán a I. Pospíšil, redigoval I. Dorovský, Praha 1984, s. 334.

⁷ Bългарска пчела, roč. 2, čísl 3, 4, 5 a 6, Braila 1864.

⁸ Stojanov, V. D.: *Slovo o literárních pracích oněch spisovatelů bulharských zolášť, kteří přispěli a přispívají k zvelebení a ušlechťení naší řeči bulharské*, Casopis Muzea Království českého, XI, 3, 1866.

⁹ Penev, B.: *Istorija na novata bългarska literatura*, IV, část 1, Sofija 1936, s. 627—684.

¹⁰ Gerbel, N. V.: *Poezija slavjan*. Sanktpetěrburg 1871, s. 308—309; Jireček, K.: *Dějiny národa bulharského*, Praha 1876, s. 564; též: *Istorija bolgar*, Odessa 1878, s. 234; Pypin, A. N., Spasovič, V. D.: *Istorija slavjanskich literatur*, tom I, Sanktpetěrburg, 1879, s. 72; např. ukrajinský revoluční básník P. A. Grabovskij v 90. letech minulého století přeložil 18 básní „nejlepších bulharských básníků“, k nimž řadil také R. Zinzifova. Viz více Dmitruk, V.: *Storinki vikovoju družbi*, Lviv 1958.

¹¹ Velčev, V.: *Vázdejstvieto na ruskata klasičeska literatura za formirane i nazvitie na bългarskata literatura prez XIX vek*, Sofija 1958, s. 36 n.

¹² Miladinov, K.: *Tvorbi*, Skopje 1958; též: *Ođbrani tvorbi*, Skopje 1981.

Žinzifov a Slavejkov rozšířili a prohloubili tradice působení ruské umělecké poezie, u jejichž počátků stáli Gerov s Čintulovem.

Už první Žinzifovy básně mají výrazný národně politický charakter. Prozrazují některé základní motivy a náměty veškeré jeho pozdější básnické tvorby. Jeho básně jsou v mnohém tematicky shodné s básnickou tvorbou P. R. Slavejkova, zejména s básněmi z jeho prvního tvůrčího období. Poznamenejme, že jak Žinzifovova, tak také Slavejkovova poezie odráží konkrétní historickou skutečnost a aktuální otázky doby (odhalení řeckých fanariotů, boj za církevní samostatnost, vlastenecké myšlenky, společenské otázky apod.).

Žinzifovův romantický zájem o lidovou slovesnost, o historickou minulost je zcela přirozený a pochopitelný, neboť básník tvořil v době, kdy nejdůležitějším úkolem literatury bylo probuzení lidu, jeho národního vědomí i vědomí slovanské souměřitelnosti. Proto ne náhodou zaznívají v jeho básnické tvorbě výzvy v paisijovském duchu, ne náhodou si pro svou Novobulharskou sbírku vybral motto z „Dějin slovanských Bulharů“ Paisije Chilendarského.

Žinzifovova historická romantika hrála důležitou úlohu jak v jeho individuálním básnickém a duchovním vývoji, tak také v probuzení národního uvědomění slovanského obyvatelstva Bulharska a Makedonie. V obraze králeviče Marka např. básník viděl ztělesnění sil lidu. Žinzifov znal lidové pověsti, legendy a písně, v nichž se mnohokrát opakuje, že králevič Marko nezemřel, že pouze dočasně spí. Proto jej básník vyzýval, aby pokračoval ve „svém šlechtěném díle“.

Rajko Žinzifov, který usiloval o osvícení lidu a o zavedení lidového jazyka do škol a církve, nemohl ve své tvorbě nezachytit „duchovní hlavní město“ (báseň *Ochrid*), v němž znělo Klimentovo slovo v „jazyce srozumitelném lidu“. Básníkův historický romantismus je spjat s důležitou skupinou jeho básní, v nichž vystupuje proti fanariotům.

Básnická tvorba Rajka Žinzifova zaujímá první místo v poezii bulharského a makedonského národního obrození s protifanariotskou tematikou, s tematikou boje proti řecké „megali idea“ (např. v básni *Guslar v sobor*). Hnutí proti řeckému duchovnímu útlaku, proti fanariotům se v celé makedonské a bulharské literatuře nejvýrazněji projevilo právě v Žinzifovově básnické tvorbě. Básník hájil proti panhelénistické asimilátorské agresi především slovanské obyvatelstvo své rodné Makedonie.

Porobené slovanské národy vždy spojoval romantismus s hlubokým vlastenectvím a s myšlenkou slovanské vzájemnosti a souměřitelnosti. Zejména pod vlivem tvorby Tarase Ševčenka a A. S. Puškina Žinzifov (podobně jako jiní slovanští romantici) cítil svou příslušnost k slovanské rodině. O něm bychom mohli říci, že je „nejvýznamnějším představitелеm slovanského romantismu“ v básnické tvorbě bulharského a makedonského národního obrození. Vždycky zdůrazňoval slovanskou orientaci balkánských národů, jejich pokrevní sepectí s ostatními slovanskými národy. Svým slovanským nadšením je Žinzifov do jisté míry předchůdcem Ivana Vazova.

Žinzifov v celé řadě básní vytvořil obraz guslara, lidového pěvce — rapsóda. V tomto romantickém obraze lidového pěvce chtěl částečně zobrazit také sám sebe. Obraz obsahuje rysy ukrajinského Ševčenkova kobzara a „moudrého Bojana“ ze Slova o pluku Igorově. Obrazem guslara chtěl básník probouzet svůj porobený lid. Tím však zároveň dělnoval úlohu básníka, svou vlastní úlohu v daných historických podmínkách a v dané etapě národně osvobodeneckého hnutí lidu Balkánu.

Básníkův osud byl nerozlučně spjat s osudem jeho rodného kraje. Proto je jeho poezie tak hluboce národní a vlastenecká. Utrpení lidu chápal jako své vlastní utrpení:

**Jak mohu zapomenout na to, co mi srdce zdírá,
Kvůli čemu bych jediné chtěl žít?
Kvůli čemu trpím, před nímž mé srdce zmírá —
Na můj ubohý porobený lid!¹³**

Většina Žinzifových básní zobrazuje těžké postavení lidu pod tureckou nadvládou a podává hutný literární obraz obrozenického hnutí zejména v Makedonii. V některých jeho básních jejich tvůrce idealizuje (pod vlivem slavjanofilů) svůj rodný kraj a způsoby patriarchálního života. Ale je tomu tak proto, že Žinzifov viděl ve způsobu života, ve zvycích, obyčejích a legendách nikoliv pouze zbytky minulosti, nýbrž základy, na nichž by

¹³ Tyto i další Žinzifovy verše, které cituji, jsou v mém překladu.

se mohl budovat princip národnosti. Výmluvné svědectví o tom nacházíme v jeho jediné prozaické práci — v povídce *Prošedba* (Procházka).¹⁴

Poznamenejme, že v době, kdy Žinzifov vystoupil proti napodobování západní módy (básně Evropeizám v Šumen, Na drugozemecát),¹⁵ v bulharské literatuře se stále více poukazovalo na nepříjemné důsledky slepého napodobování západu a upozorňovalo se na opak na opravdové hodnoty západoevropské kultury. Kromě Žinzifova velmi ostře vystoupili, bez ohledu na to, že z odlišných uměleckých pozic, také například P. R. Slavejkov, Ilija Bláskov, Ljuben Karavelov aj.

Nelze ovšem nevidět také druhou stránku věci, že totiž uvedené básně jsou jakousi antitezí těžkého a strastiplného života vlastence — emigranta Žinzifova „v cizí pro něj zemi“. Vzpomínky na jižní přírodu jako by uklidňovaly jeho mysl i srdce.

Žinzifovův lyrický hrdina se podle Emila Georgieva¹⁶ svou elegičností a dramatismem prožitků přibližuje lyrickému hrdinovi Dimča Debeljanova. Zde pochopitelně může jít pouze o typologický charakter tematiky obou básníků.

Hrdina v Žinzifovově poezii není normou, nýbrž konkrétním a typickým charakterem živého člověka se složitým nitrem, člověka, který žije v nesnesitelných životních podmínkách, který nese veškerou tíhu nespravedlnosti a duchovních nemocí doby.

Jistou syntézou Žinzifovovy básnické tvorby znamená jeho poema *Krvava košulja* (Krvavá košile).¹⁷ Je to první rámcový pokus tohoto druhu v makedonské literatuře. Zároveň v ní nejen dále rozvíjí žánr poémy v bulharské literatuře, nýbrž i odhaluje utrpení porobeneho lidu. Tak pokračuje v rozvoji originální bulharské povídky V. Drumeva, I. Bláskova, L. Karavelova aj.

Přes veškeré nedostatky je třeba vidět také umělecké hodnoty poémy. Ty spatřuji zejména v tom, že věrně zobrazuje skutečnou událost a jasně odsuzuje zločiny Turků. To ve své době sehrálo určitou pozitivní politickou úlohu a silně zapůsobilo na čtenáře. V idylicko-romantickém rámci jsou v poémě pěkně vystiženy postavy Božina a Grozdany. Tóny lidové romantiky jsou patrné zvláště v obraze Grozdany.

K dalším přednostem poémy patří sociální diferenciace vztahu básníka nejen k Turkům, nýbrž také k čorbadžijům, což Žinzifova sblížuje s tvorbou L. Karavelova a Ch. Boteva. Poémě nechybí ani dramatické napětí. Její sevřené schéma spolu s dobře zvládnutou sylabotonicou veršovou technikou (kterou si osvojil u T. Ševčenko) rozvíjí daný žánr a dále upevňuje sylabotonický systém v bulharské a makedonské literatuře.

V dosavadních literárně historických pracích se podle mého názoru o Žinzifovovi psalo mylně pouze nebo především jako o básníku-osvětáři, který usiloval zejména o církevní samostatnost. Důkladná analýza jeho básnické tvorby, kterou jsem provedl, prozrazuje, že básníkovi nikdy nebyly cizí myšlenky ozbrojeného, revolučního boje. Sám Žinzifov měl dokonce v úmyslu vstoupit do povstaleckých čet v Rumunsku a Bulharsku. Ve svých básních Žinzifov mluví o blízké budoucnosti, která přijde, o boji s „ostrým mečem“.

Jasným příkladem pozitivního básníkovy vztahu k revolučnímu boji je například jeho básně *Nedopejana pesnja* (Nedozpívaná píseň), v níž jsou také tyto verše:

Nám nepomáhají slzavé modlitby,
oltářní oběti a poklonkování.
My potřebujeme krvavé bitvy,
osudná chvíle snad přijde znenadání.

Pozitivní byl rovněž Žinzifovův vztah k vzrůstajícímu národně osvoboditelskému hnutí

¹⁴ Žinzifov, R.: *Izbrani tvorenija*, pod redakcijata na P. Dinekov, 2 izdanie, Sofija 1943, s. 115; Zografov, Ch.: „*Prošedba*“ od Rajko Žinzifov (*Sodržina i kratka analiza*), Literaturen zbor, roč. 4, čís. 2, Skopje 1957, s. 1–16; též in: Žinzifov, R.: *Odrani tvorbi*, priredil Gane Todorovski, Skopje 1981, s. 474–479.

¹⁵ Polenakovič, Ch.: *Rajko Žinzifov — kritičar na zapadnosta „porazija“*, Prilozi na MANU, I, 1–2, Skopje 1976, s. 23–35. Též in: Žinzifov, R.: *Odrani tvorbi*, priredil Gane Todorovski, Skopje 1981, s. 511–524.

¹⁶ Georgiev, E.: *Poezijata na Rajko Žinzifov*, Literaturna misal, 8, 1964, čís. 2, s. 83.

¹⁷ Koneski, B.: *Krvava košula*, Godišen zbornik na Filološkiot fakultet vo Skopje, 1977, kn. 3, s. 269–274; též in: Žinzifov, R.: *Odrani tvorbi*, priredil Gane Todorovski, Skopje 1981, s. 480–485.

v balkánských slovanských oblastech. Básník nadšeně uvítal vytvoření prvních povstaleckých čet a uvědomil si, že osvobodit se lze jedině povstáním.

V roce 1869 Zinzifov reagoval na báseň Rabát (Otrok), která byla otištěna v časopise Dunavska zora. Neznámý autor v ní totiž vyzýval lid k rozhodujícímu boji proti tureckým porobitelům. Zinzifov dochází k závěru, že politické osvobození lidu je možné pouze „se šavlí v ruce“. Jako odpověď neznámému básníku i všemu lidu Zinzifov napsal báseň *Otziv kām pevecāt* (Odpověď pěvci), která svědčí o básníkově chápání bezprostředního, ozbrojeného boje proti Turkům.

Z obsahu básně lze učinit závěr, že její autor nejenže vyzývá k boji, nýbrž že je také připraven sám aktivně se boje zúčastnit. Báseň je podle našeho názoru hymnem povstání a znamená vrchol Zinzifovy básnické tvorby. V ní básník vyjádřil nekomplexněji, nejpůlněji své názory na správné a definitivní řešení otázky osvobození porobených slovanských národností na Balkáně. Domníváme se proto, že plným právem můžeme zadat Rajka Zinzifova k představitelům pokrokového hnutí bulharského a makedonského lidu.

Rozhodující význam pro vývoj Zinzifova jako tvůrčí básnické osobnosti mělo jeho seznámení s ruskou klasikou básnickou tvorbou, zvláště s poezií Puškinovou, Lermontovovou, Kozlovovou, Někrasovovou a s tvorbou ukrajinského básníka Tarase Ševčenka. Jejich básnická tvorba odhalila Zinzifovi nový svět, poskytla mu nové možnosti tvůrčího vývoje a uměleckého vytvoření realistického obrazu těžkého života na Balkáně.

Působení jedné literatury na formování a vývoj jiné literatury nebo jednotlivých literárních osobností je třeba chápat především jako tvůrčí osvojení jednotlivých postupů, témat, myšlenek, metrických forem a tendencí. Literatura či tvůrčí osobnost, která potřebuje ke svému vývoji impulsy, přijímá z jiné literatury vše to, co jí pomáhá v jejím vlastním vývoji.

Rajko Zinzifov přijel do Ruska ve věku, kdy neměl žádnou představu o bohaté zánrové a formální pestrosti a různorodosti ruské literatury, o bohatství jejích obrazů a myšlenek. V Rusku se však postupně seznámil s literaturou a kulturou slovanských národů a zejména pak s ruskou klasikou poezií. Na počátku své tvorby sice vycházel z lidové slovesnosti, postupně si však značně systematicky osvojil z ruské poezie jednotlivé básnické postupy a spojil vývoj své tvorby s ruskou literaturou, neboť toto sepětí odpovídalo jeho společenskému a uměleckému vkusu a vkusu čtenářů jeho díla.

Zajímavý je Zinzifovův přístup k Puškinově, Lermontovově, Někrasovově a Ševčenkově tvorbě. Pokusil se překonat postupně vlastní zaostávání. Proto aktivně a tvůrčím způsobem čerpal z jejich básnických zkušeností. Zvláštností ideově kulturního a společenského života vodly jak známo na Balkáně ke zvláštnostem literárního procesu, zejména v balkánských slovanských literaturách. Literárnímu procesu v období obrození napomáhalo vzájemné prolínání různých tvůrčích tendencí i koexistence různých ideových a estetických jevů.

Zvláštnosti literárního vývoje do značné míry určovaly specifiku přístupu a vztahu Rajka Zinzifova k ruské pokrokové a demokraticky orientované literatuře. Ve 40.—70. letech 19. století bylo velmi rozšířené „pobulharštvání“, tj. přizpůsobování cizích děl bulharské (nebo obecně balkánské) skutečnosti. Přitom stupeň bulharizace literárních děl byl různý. Pobulharštovala se například cizí sentimentální próza. Pobulharštvání se hrálo důležitou úlohu rovněž v rozvoji bulharské dramatické tvorby, jejíž dominující tendencí byla romantická idealizace národní minulosti.

Zdá se, že přizpůsobení cizích (německých, francouzských, řeckých aj.) děl národní skutečnosti je nezbytnou etapou vývoje při formování národních literatur slovanských národů na Balkáně.

„Pobulharštvání“ je nejvýrazněji patrné rovněž v básnickém díle P. R. Slavejkova a R. Zinzifova. První z nich popularizoval zkušenosti ruské literatury. Volně přeložil a přepracoval některé básně Puškinovy, Lermontovovy, Pleščejevovy, Nikitinovy a Jazykovovy.

V případě přístupu R. Zinzifova k tvorbě ruských básníků nejde o volný překlad, ani o převyprávění, ani o napodobení nebo o tzv. překlad-napodobení (jak je tomu v případě Slavejkovově). Zinzifov přistupuje k poezii ruských mistrů slova skutečně nikoliv pasivně, nýbrž aktivně a tvůrčím způsobem. Neprevypráví a velmi zřídka přenáší děj básní ruských básníků do Makedonie nebo do Bulharska, nenapodobuje je ve vlastním slova smyslu. On se od nich učí. Ruská literatura, zvláště pak ruská poezie jsou pro něho velkou ideovou

a uměleckou školou. Pomáhaly mu odhalit básnický svět, rozvinout svou tvůrčí energii a umožnily mu dát výraz svým individuálním zvláštnostem.

Působení ruské a ukrajinské klasické literatury a pokrokového společenského myšlení na Žinzifova lze spatřovat rovněž v tom, že mu pomáhaly nahmatat puls doby, vyjádřit požadavky a úsilí lidu. Žinzifov si postupně osvojil ideové a umělecké zkušenosti svých ruských a ukrajinských učitelů a začal sám hledat nejen nové myšlenky, nová témata, nýbrž také nové způsoby zachycení života.

Žinzifova spojovalo s básnickou tvorbou pokrokových romantických, demokratických a revolučně naladěných ruských a ukrajinských básníků jejich protest proti jakýmkoliv podobám útlaču. Náměty a myšlenky jejich básní odpovídaly náladám a potřebám také Rajka Žinzifova. Vliv ruských básníků na Žinzifovu tvorbu se projevuje především jako stimul básnickova duchovního růstu a vývoje. Básník si z nich skutečně bral jednotlivé náměty a motivy, dokonce jednotlivé verše a výrazy. Tyto verše a výrazy však u něho dostávaly nový smyslový a umělecký obsah, zcela samostatnou uměleckou koncepci. Obsah Žinzifovových básní je vždycky těsně spjat s každodenními otázkami národně osvobozenického hnutí na Balkáně. Například jeho báseň *Molitva* (Modlitba) začíná stejnými slovy jako stejnojmenná báseň M. J. Lermontova, což vedlo P. Dinekova k tomu, že ji zařadil mylně k Žinzifovým překladům. Srovnání obou básní však ukazuje, že tu nejde o překlad, ani o tzv. překlad-napodobení. Námět lermontovské „Molitvy“ je zcela jiný, než u Žinzifova. Žinzifov reaguje na současná události, mluví o „lidových zastáncích“, zatímco Lermontovova „matka boží“ chce „předat nevinnou pannu vřelé představitelce světa chladného“. Žinzifov vyjadřuje své vlastenecké touhy, proto také vyvrcholení obou básní je zcela protichůdné.

Poznamenejme, že takový přístup Žinzifova je příznačný nejen ve vztahu k tvorbě Lermontovově, nýbrž také k tvorbě Puškinově, Někrasovově, Ševčenkově aj. Puškinova básnická tvorba pomáhala Žinzifovovi bojovat za slovanskou jednotu proti západní propagandě, upevnit vědomí slovanského původu a slovanské příslušnosti. Také v případě Puškinovy básně *Ne daj mne bog sojti s uma* (Bože, nedopusť, abych přišel o rozum) a Žinzifovovy básně *Bratu si* (Svému bratrovi) jde o analogický přístup. Žinzifov začíná Puškinovými slovy, ovšem dál rozvíjí zcela jinou, protikladnou myšlenku a v tomto případě jde dál než Puškin. Je to konkrétní příklad pozitivního působení Puškinovy tvorby na vlastní Žinzifovův básnický vývoj. Totéž lze říci také o dalších Puškinových básních, které v té či oné míře zapůsobili na Žinzifova.

Není bez zajímavosti rovněž to, že Žinzifov někdy přenašel, transformoval Puškinovu poezii do jiného sociálně politického a kulturního prostředí (např. části básně *Klevetnikam Rossii* transponoval do své poémy *Gusljar v sobor*). Puškinova poezie takto přetavena perem Rajka Žinzifova působí na upevnění sebevědomí makedonského a bulharského lidu.

N. A. Někrasov se stal po Puškinově a Lermontovově smrti nejvýznamnějším ruským básníkem. Básnické mistrovství, společenské zaměření jeho básnické tvorby, hloubka citu a síla revoluční myšlenky a její působení na lid dokonce překonávaly jeho předchůdce.

Rajko Žinzifov si postupně osvojil různorodé Někrasovovy tematické, rýmové a formální postupy a vybral si z jeho poezie takové náměty a motivy, které souzněly a byly blízké jeho básnickému naturelu. Žinzifov jako první v makedonské a bulharské literatuře 60. let minulého století vytvořil, stejně jako Někrasov, obraz „zbytečného člověka“ zvláštního typu (báseň *Sam sebe si — Sám sobě*). Na základě zvláštního převyprávění Někrasovovy básně *Ja za to gluboko preziraju sebja* (Proto tak sám sebe nenávidím) se Žinzifov pokusil vytvořit svůj vlastní obraz se všemi duševními prožitky. Není to člověk s „nesmazatelnou pečeti nicnedělání, darmožroutství a dokonalé zbytečnosti na světě“ (Dobroljubov), nýbrž skutečný vlastenec, člověk velkých tužeb, který se cítí osamocen daleko od rodného kraje, který si často uvědomuje nemožnost realizace svých povinností k lidu.

Někrasov poskytl Žinzifovovi impulsy také básní V polnom razgare strada dëreven-skaja (V plném proudu je těžká polní práce). V ní básník rozvíjí motiv utrpení ruské ženy-žnečky, jejích prožitků, které jsou typické pro ruskou vesničanku té doby. Někrasov napovídá Žinzifovovi námět ženského osudu. Výsledkem je báseň *Do bälgarskata majka* (Bulharské matce). V tomto případě lze mluvit nikoli o převyprávění, nýbrž o samostatném zpracování námětu matky, který mu napověděl Někrasov. U Žinzifova se obraz někrasovské matky, přetavený v básnickově fantazii, mění v obraz rodného kraje. Tak tedy někrasovský obraz matky působí v jihonárodním prostředí, které však má podobné životní podmínky. Žinzifov se od Někrasova učil veršové technice a tak rozvinul a upevnil

syllabotnický systém v makedonské a bulharské literatuře. Trojslabičný daktylský rozměr, jenž harmonizuje s obsahem, zesiluje obraz utrpení. Autor básně *Do bǎlgarskata majka* si dobře uvědomil vzrušenou dikci Někrasovovy skladby a pokusil se jí využít ve své básni.

Není bez zájmovosti ani skutečnost, že Žinzifov se obrací k Někrasovově básnické tvorbě rovněž v době, kdy slavjanofilové kritizovali Někrasova za to, že pravdivě zobrazil život venkovského lidu. Ačkoliv měl Žinzifov velmi blízké styky s Ivanem Aksakovem a pravidelně přispíval do jím vydávaných a redigovaných listů, nečerpal náměty z jeho básnické tvorby. Lze si to vysvětlit jedině tím, že slavjanofilové požadovali idylické zobrazení venkovského života. Je tedy zřejmé, že Žinzifovovy estetické názory a jeho názory na funkci literatury byly zcela jiné než názory slavjanofilů a byly blízké názorům revolučních demokratů.

Z toho, co jsme řekli o vztahu Rajka Žinzifova k básnické tvorbě N. A. Někrasova, lze učinit závěr, že Žinzifov se od Někrasova učil tvůrčím způsobem. Občanský patos, hluboký soucit s ženou-matkou pomáhal Žinzifovovi správně se orientovat, rozšířit okruh své tematiky a upevnit svou lásku k lidu.

Vedle Někrasova byl Žinzifovovým milovaným básníkem Taras Ševčenko.¹⁸ Ševčenkovova poezie přitahovala v minulém století pozornost i jiných balkánských slovanských tvůrců. Příčiny lásky bulharských básníků (např. L. Karavelova, P. R. Slavejkova) k ševčenkově tvorbě podrobil rozboru již I. D. Šišmanov. Důvodem Ševčenkovy popularity u balkánských Slovanů a sblížení Rajka Žinzifova s jeho tvorbou byly především Ševčenkovy myšlenky vlastenectví, lidovost jeho poezie, láska k ukrajinskému lidu. Ševčenko, stejně jako Žinzifov, obracel se k minulosti proto, že chtěl zapůsobit na přítomnost svého lidu. Jejich romantické nadšení pro historické události, jejich láska k lidovým starožitnostem a k lidové slovesné tvorbě pomohla k tomu, že se sblížili s lidem a stala se prostředkem upevnění jeho sebevědomí. Melodičnost, jednoduchost, hluboce lidový obsah Ševčenkovy tvorby byly blízké vkusu Rajka Žinzifova.

Rajku Žinzifovovi patří v bulharské a makedonské literatuře prvenství v překládání Ševčenkovy poezie. Svými překlady (my se jimi ve své práci podrobně nezabýváme) připravil půdu pro další přeladatelickou činnost v Bulharsku a Makedonii.

Není pochyb o tom, že na popularitu Ševčenkovy díla v Rusku měly vliv dodnes umělecky hodnotné překlady N. V. Gerbelu do ruštiny. Ty také zapůsobily i na Rajka Žinzifova, na to, že se Žinzifov zajímal o básnickou tvorbu ukrajinského básníka (např. Dobroljubov si vysoce cenil překlady ruských básníků ze Ševčenkova *Kobzara*, které vyšly v roce 1860 v Gerbelově vydání).

Žinzifov čerpal z Ševčenkovy básnické tvorby po celou dobu svého krátkého života. Usiloval o to, aby podobně jako jeho ukrajinský učitel vyjádřil tužby lidu, aby se stal jeho kolektivním mluvčím. Žinzifovovi nesporně imponovala Ševčenkovy protinevolnická, proticarská činnost ve spolku, který měl ve svém názvu jména slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje.

Svébytnost, hluboce lidový charakter a bezprostřednost Ševčenkovy tvorby, jeho láska k Slovanům a k obecné lidské pravdě, demokracismus a vlastenectví upoutaly Žinzifovovu pozornost. I. D. Šišmanov vysoce hodnotil Ševčenkovy sympatie k selským masám, jeho boj za jejich zájmy a práva. Žinzifov nejednou ve své poezii zobrazil venkovana, makedonského sedláka-oráče. Je přirozené, že na Žinzifova, který spojil svou tvorbu s národně osvobozeneckým hnutím svého lidu, měla Ševčenkovy tvorba vliv na jeho názory, na ideje a obsah jeho vlastní tvorby a nejvíce na formu jeho veršů. Ševčenkovy poezie poutala Žinzifovovu pozornost jednoduchostí verše, blízkého lidové písni, z níž ve své poezii Žinzifov vyšel. Překladaťel Žinzifov usiloval osvojit si rytmiku, zvláště Ševčenkův třístopý a čtyřstopý trochej. S tímto veršovým útvarem se nejvýrazněji setkáváme v Žinzifovově *Krvavé košili*, v níž jako by chtěl básník představit syntézu svých znalostí z prozodie. Nenapodoboval Ševčenka, nýbrž se u něho učil lépe zobrazovat skutečnost, ukázat ve své básnické tvorbě na podstatné stránky osvobozeneckého hnutí na Balkáně a na rysy historického procesu. Učil se u Ševčenka umění básnického výrazu. Právě to

¹⁸ Šišmanov, I. D.: *Taras Ševčenko, negovoto tvorčestvo i negovoto vlijanie vǎrchu bǎlgarskite pisateli predi Osvožodenieto*, Sofija 1914; též: *Izbrani sǎčinenija*, 1—3, Sofija 1965—1971.

vůbec nesvědčí o tom, že by Zinzifovova poezie byla závislá na poezii Ševčenkově. Naopak, svědčí to pouze o lásce našeho básníka k autoru překrásného Kobzara.

Zinzifov považoval své překlady ze Ševčenkovy tvorby za nedilnou součást boje za osvobození. Po příkladu pěvce Perebendi, který není pouze představitelem myšlenek a citů lidu, nýbrž také bojovníkem proti sociálnímu útlaku, Zinzifov vytvořil obraz lidového rapsóda-guslara.

Rajko Zinzifov uveřejnil ve své Novobulharské sbírce spolu s překlady ze Ševčenkovy tvorby a s překladem RKZ také překlad Slova o pluku Igorově. Jako první překladatel této významné staroruské literární památky se Zinzifov pokusil odhalit a ukázat bulharským a makedonským čtenářům velikost a starobylost ruské literatury. Slovo o pluku Igorově upoutalo pozornost našeho básníka svými vysokými uměleckými hodnotami, svou blízkostí k lidové slovesné tvorbě, svou myšlenkou jednoty a výzvou k sjednocení všech sil proti cizím uchvatitelům. To znamená, že Slovo o pluku Igorově je pro Zinzifova mocným prostředkem k probuzení lidu, kterého vyzýval k sjednocenému boji proti Turkům. A je zcela přirozené, že také Slovo o pluku Igorově mělo vliv na básníkovu vlastní tvorbu, především na jeho obrazy lidového pěvce-guslara. V obraze guslara je totiž podle našeho názoru syntéza „moudrého Bojana“ a Ševčenkova kobzara.

Podrobný rozbor prvního básnického překladu Slova o pluku Igorově do bulharsko-makedonského jazyka zvláštního typu, který jsem provedl již před více než dvaceti lety, ukázal, že překladatel považoval Slovo za dílo umělecky i politicky velmi cenné. Překladatelovy estetické názory se v době překládání Slova o pluku Igorově teprve vytvářely. Správně však postřehl, jako už dříve např. Puškin nebo Bělinskij, těsné sepětí Slova s lidovou slovesnou tvorbou, s její mnohotvárnou a bohatou rytmikou, melodičností a lexikem. Při překladu měl Zinzifov po ruce existující ruské překlady. Převzal z nich všechny vysvětlivky a někdy napodobil ruské překlady ve volbě veršové metriky. Vedle vlivu Gerbelova a Maximovičova ruského překladu na metriku Zinzifovova překladu nesporně nejvíce působila makedonská lidová poezie a ševčenkovské veršové rozsahy.

Zinzifovův překlad trpí některými nedostatky, ovšem je třeba vidět i to, „že tvůrčí podíl překladatele na díle je tím větší, čím je text silněji jazykově a historicky podmněn“. Bulharská literární historie se při hodnocení Zinzifovova překladu Slova o pluku Igorově bohužel dodnes úzkostlivě drží kritiky, kterou podal před téměř sto třiceti lety L. Karavelov a jednoznačně překlad Slova hodnotí jako neumělecký, špatný, nesrozumitelný apod. Podobná tvrzení jsou však založena pouze na obecné a povrchní analýze a poukazují toliko na některé jazykové a stylistické nejasnosti a nepřesnosti. Mnohé z nich vyplývají právě z toho, že Zinzifovův jazyk byl jakýmsi surrogátem literárního jazyka bez pevné lexikální a gramatické normy. Byla to směs makedonských a bulharských fonetických, lexikálních a gramatických prvků s příměsí ruských, srbských i církevněslovanských slov. Podle našeho názoru je Zinzifovův překlad Slova o pluku Igorově velmi promyšlený, v mnoha případech velmi kvalitní a na svou dobu filologicky podložený.

Stejně jako Slovo o pluku Igorově byly také domněle staročeské texty — Rukopis Královédvorský a Zelenohorský (RKZ) — přijímány četnými slovanskými současníky a následovníky jako důkaz nejstaršího slovanského nářečí nebo jako nejstarší české básnické skladby. Nebylo proto divu, že byly záhy překládány do slovanských i neslovanských jazyků. Mnozí slovanští básníci viděli obsahovou i formální příbuznost Slova o pluku Igorově a staročeských falz.

Rád bych se stručně zmínil o Zinzifovových překladech RKZ a o jeho vztahu k Čechám a k české kultuře. Po Petkovičově překladu Libušina soudou do makedonského naddialektového jazykového modelu podal Rajko Zinzifov poprvé nejuplněnější překlad RKZ do bulharsko-makedonského jazyka zinzifovského typu. Pojal jej spolu s překlady z Ševčenkova Kobzara, s překladem Slova o pluku Igorově a se čtyřmi vlastními básněmi do své Novobulharské sbírky (1863).

V dějinách slovanských literatur existují četné příklady, kdy překlady byly zařazovány a vydávány společně s původní tvorbou spisovatele. Poznamenejme, že mohou existovat různé typy apercepce cizí, ať již jazykově blízké nebo vzdálené literatury. Jeden takový typ vzniká, když se překladové dílo začleňuje do proudu už uznaných domácích literárních nebo obecně kulturních hodnot svou látkou, která je pro čtenáře nová, upevňuje jejich estetické citění a hlavně odpovídá těm požadavkům, na které je čtenář zvyklý.

Bezprostřední recepce literárního díla bývá vyvolána obvykle ideově uměleckým obsahem, který odpovídá národně osvobozeneckým i obecně kulturním potřebám přijímající literatury. Do domácího kulturního prostředí se uváděla díla jinonárodní (ať už

geneticky blízké či nikoliv) literatury, která často převyšovala soudobou domácí literární produkci v daném žánru nebo literárním druhu, a proto byla také populárnější.

Umělecké kvality Zinzifových překladů RKZ můžeme měřit jedině na základě stavu (na což se často zapomíná), jaký byl na počátku 60. let 19. století v bulharské a makedonské literatuře a v epické tvorbě zvláště. Můžeme však říci, že k překladu RKZ vedly Zinzifova více jeho politické a společenské názory a věhlas, jaký si Rukopisy získaly, než pouze pohnutky čistě umělecké. Podrobný rozbor jeho překladů RKZ jsem provedl již před více než patnácti lety.

Na počátku druhé poloviny 19. století už existovaly dva překlady Libušina soudu do makedonských nářečí, jeden anonymní bulharský překlad téže skladby a několik překladů písní RK v Hankově Polyglottě a úplný Zinzifovův překlad. Jednotlivé překlady se liší nejen přístupem k daným textům, postupem, uměleckým vystižením a mírou přesnosti a věrnosti, nýbrž především jazykem. Po jazykové stránce je lze proto řadit ke dvěma hlavním tehdy existujícím dialektům — k východobulharskému a západobulharskému neboli makedonskému.

V polovině minulého století a v následujících desetiletích bylo několik pokusů mj. o kompromisní řešení jazykové otázky syntézou hlavních rysů bulharských a makedonských nářečí. Zastáncem takového vytvoření jednotného jazyka byl také R. Zinzifov. Své názory na tyto otázky vyjádřil v předmluvě k svému překladu Slova o pluku Igorově a opakoval je rovněž v předmluvě k překladům RKZ. Byl zastáncem jednotného jazyka pro šarfiarkovský pojímanou bulharskou oblast — pro Bulharsko, Makedonii a Thrákií. Uváděm ovliv si však dobře fonetické a jiné rozdíly mezi východobulharskými a makedonskými nářečími.

Rajko Zinzifov byl nejen básníkem, literárním historikem a učencem, nýbrž rovněž plameným publicistou, který v ruském tisku psal pravidelné informativní přehledy o životě slovanských národů. Makedonský rodák ve službách ruské publicistiky velmi bedlivě sledoval rovněž tehdy vycházející český tisk a čerpal z něj informace pro své přehledy.

V roce 1862 začal v Praze vycházet v redakci fanatického rusofila Františka J. Jezbery všeslovanský list Slověnin, který si kladal za cíl mimo jiné ukázat na příbuznost slovanských jazyků. Časopis byl tištěn azbukou a byl o něj značný zájem mezi balkánskou slovanskou inteligencí v zahraničí. Jezbera navázal v roce 1863 kontakt také s Rajkem Zinzifovem, kterého vyzval ke spolupráci nejen ve věcech bulharsko-makedonských, nýbrž také ruských. O rok později se Jezbera za svého pobytu v Moskvě seznámil s Zinzifovem také osobně. Výsledkem jejich spolupráce bylo, že mu Zinzifov poslal rukopis jedné ze svých nejlepších básní — Vdovica, inspirované mučednickou smrtí bratří Dimitra a Konstantina Miladinových. Tato Zinzifovova báseň tedy vyšla nejdříve ve Slověninu a pak teprve v jeho Novobulharské sbírce. Jezbera poznamenal, že báseň je napsána v „bulharsko-makedonském nářečí“. Ve Slověninu vyšla rovněž informace o připravované Zinzifovově sbírce a sdělení čtenářům, že sbírka bude obsahovat také básnickovy překlady RKZ.

V časopise Slověnin (1, 1864) vyšla též další Zinzifovova báseň *Balgarska pesnja* (Pítna je Bálgarija) spolu se dvěma Zinzifovými překlady z RK — *Siračka* a *Skolovranec* (Opouštěná a Skřivánek) — paralelně s českým originálem. Jezbera a Zinzifov chtěli ukázat, „jak nářečí, které před tisíci lety mohlo být vzato za základ všeslovanské literatury, ještě v současné době se shoduje s nejstaršími památkami české literatury a snad budoucí duchovní jednoty slovanské“. V témže čísle Slověnina najdeme rovněž Zinzifovův překlad polské písně Krakovjanka.

Na rok 1863 se v Čechách připravovaly velké oslavy milénia příchodu slovanských apoštolů na Moravu. František Jezbera (s největší pravděpodobností podněcen podobným návrhem I. Ignatijevice — Tkalce v časopise Ost und West) se obrátil s výzvou ke slovanským spisovatelům a duchovním a požádal je o spolupráci při vydání všeslovanského sborníku, v němž by byly otištěny příspěvky ve všech slovanských „nářečích“. Sborník měl mj. obsahovat přehled Cyrilových a Metodějových žáků v Bulharsku v bulharštině, popis města Soluně v nářečí bulharsko-makedonském apod. Zinzifov byl patrně podrobně seznámen s tímto Jezberovým plánem a informoval o něm čtenáře slavjanofilského listu Deň. Vsoec hodnotil záměry moravských Čechů.

Pro poznání vztahu Rajka Zinzifova k Čechám má značný význam také jeho korespondence s Vasilem D. Stojanovem, který v Praze studoval a žil celých deset let. Zinzifov pravidelně sledoval Stojanovovu literární historickou a překladatelskou činnost v českých Národních listech i v jejich Kritické příloze. Stojanovovy stati o bulharské a makedonské

literatuře a lidově slovesné tvorbě povzbuzovaly zřejmě jeho bulharsko-makedonské vědomí.

„Já bych, až zde dostuduji“ — psal Zinzifov z Moskvy počátkem ledna 1864 V. Stojanovi — „chtěl přijet do Prahy, aspoň na dva tři měsíce, abych se naučil dobře česky, ale nevim, protože moje peněženka je zcela prázdná; napiš mi, prosím Tě, s kolika se může vyjít v Praze po bulharsku, tj. chudě.“

O Zinzifovově vřelém vztahu k Čechům a k české kultuře svědčí také jeho překlad Ševčenkova Věnování P. J. Šafaříkovi, které Ševčenko připojil ke své poémě Kacíř. Ukrajinský básník v něm vyzvedl zaslulý P. J. Šafaříka, že slovanské národy „nenechal utonouti v německém moři“ a že „spojil v jediné moře všechny slovanské řeky“. Zinzifovův překlad sice nedosahoval kvalit originálu, je však nesporné, že Ševčenkovo Věnování P. J. Šafaříkovi sehrálo významnou úlohu v popularizaci Šafaříka mezi balkánskými Slovany a upevňovalo jejich myšlenku slovanské vzájemnosti.

Není bez zajímavosti, že Zinzifovův překlad Ševčenkova Věnování vyšel v době, kdy se v bulharské publicistice objevila řada článků o poměrech v Čechách a na Moravě a o slovanské vzájemnosti. Překlad zapadal rovněž do období příprav k oslavám pětistého výročí narození Mistra Jana Husa. Na oslavu přijela tenkrát také desetičlenná skupina Bulharů v čele s Marinem Drinovem. Zinzifov zaslal telegram s přáním všestranných úspěchů.

Začátkem roku 1876 vyšly Jirečkovy Dějiny národa bulharského. Jejich autor se proto obrátil dopisem na tehdejší Bulharskou učenou společnost v rumunské Braile a odstoupil jí opěni právo pro překlad do bulharštiny. Jedním z prvních kandidátů (po V. D. Stojanovi), který překlad odmítl pořídit byl Rajko Zinzifov. „Jestliže se nepřihlásí jiný povolnější překladatel, máme v úmyslu odstoupit překlad Zinzifovi, který by se ze srdce rád ujal překlad pořídit. Myslím, že by tuto práci vykonal dobře: zná česky dosti dobře a má dobré přátele mezi moskevskými Čechy, kteří by mu pomohli, kdyby bylo potřeba. Seznámil jsem se se dvěma z těch Vašich krajanů, kteří se mi velice zamlouvají“ — psal M. Drinov K. Jirečkovi počátkem března 1876. M. Drinov informoval Jirečka rovněž o Zinzifovově stati o bratřích Miladinovových, kterou mu zaslal spolu se zprávou o básnickové smrti.

O Rajku Zinzifovi se v českých zemích vědělo v 60. a 70. letech 19. století dost. Kromě propagace jeho básní a překladů RKZ, kterou mu udělal Fr. Jezbera, byly tu také přehledy bulharské a makedonské literatury a lidově slovesné tvorby, které uveřejnil v českém odborném a denním tisku V. D. Stojanov. Stojanov radil Zinzifova vedle P. R. Slavejkova, L. Karavelova a bratří D. a K. Miladinovových. Byla to prezentace velmi významná a objektivní. Stojanov představil Zinzifova českému čtenáři jako tvůrce, který má „znamenitě nadání básnické“, který „jest dnes jedinkým a nejpřednějším básníkem bulharským všech jiných mladých, náležitě vzdělaných Bulharů na básnické půdě vystupujících“. Bylo to vskutku hodnocení vysoké a zároveň významné představení jeho tvorby v českém prostředí.

Vasil Stojanov byl také vůbec první, kdo v českém tisku podrobil kritice a zhodnotil Zinzifovy překlady RKZ. Vyzvedl zejména básnickovy překlady lyrických písní RK, z nichž je mnohá podle Stojanova „tak zdařile a tak krásně přeložena, že se zdá vskutku býti jako národní píseň bulharská“. Stojanov zaujal kritické stanovisko také k Zinzifovovu jazyku a radil mu, že měl všechny překlady pořídit v „západním nářečí bulharském čili makedonském“.

Jméno Rajka Zinzifova nezapadlo v českých zemích ani v 70. a 80. letech minulého století. Celých patnáct let po uveřejnění jeho překladů a původních básní ve Slověninu se setkáváme s jedním jeho překladem ze Ševčenkovy tvorby (Oj, tri drumovi široki) ve Wagnerově Krátké mluvnici jazyka bulharského. V poznámkách k tomuto překladu Wagner uvedl, že tvary, které se v ukázce vyskytují, jsou „dle nářečí makedonského“.

Zinzifovy překlady RKZ, jeho láska k české kultuře a popularizace jeho básnické tvorby a osobnosti na stránkách českého odborného a periodického tisku tvoří nesporné zajímavou stránku jeho strastiplného života.

Ve své básnické tvorbě pokračoval Rajko Zinzifov v tradici nejen bulharské a makedonské literatury, nýbrž do jisté míry také v tradici pokrokové ruské poezie. Její působením se upevnil básníkův vztah ke skutečnosti, zformoval se jako básník, demokrat a vlastenec.

Tvůrci, kteří působili v různých sociokulturních prostředích a psali svá díla ve dvou nebo v několika jazycích, objektivně pomáhali vytvářet a obohacovat několik národních kultur, uvolňovali a překonávali hranice národních literatur a dostávali je tak z jakési přirozené „izolace“. Patří proto podle našeho názoru k propagátorům sblížení národů a jejich kultur a k předchůdcům dnes správně chápaného internacionalismu.

